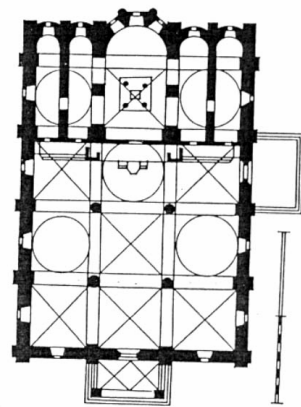

Vlagyimir,
Sz.Demeter
templom (1094-1097), alaprajz,
metszet.

Moszkva, Uszpenszkij székesegyház (1326-1333. ill.
1467-1479), alaprajz, metszet.

2.4.3. A Kaukázus-vidék középkori építésze

Chronologia

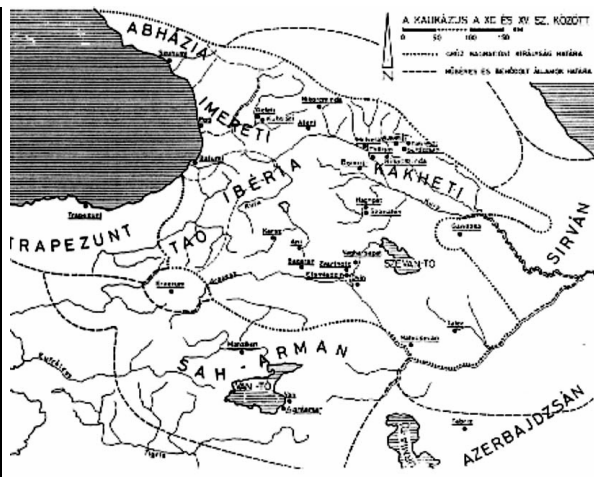
Grúzia

i.e. 500 k.: Kolhisz és Ibéria (Kartli) önálló államok
i.e. 63 után a terület római uralom alá került
226-tól: ütközőpont Róma és a Szasszanida birodalom között
IV. sz.: kelet-római fennhatóság, keresztény kultúra a tengerparti városokban. Mirian kartli-i király államvallássá tette a kereszténységet
523. Cate király Bizáncban fölvette a kereszténységet
VI. sz.: monofizita (szír, örmény, kopt) kapcsolatok
578-604.: Dzsvári, Sz. Kereszt kultusz helye, Sz. Nino térítésének emlékére ("Életadó oszlop")
736.: iszlám hódítás kezdete (emirátus)
VIII-X. sz.: Kaheti önálló fejedelemség
975-1014.: III. Bagrat király, fénykor (főv. Kutaiszi)
1089-1125.: IV. (Építő) Dávid király, szerzetesi építészet

1220-1329.: tatár fennhatóság
1329-1334.: V. Giorgi király országegyesítése
1555.: az ország fölosztása (Irán, Törökország)

Örményország (Hajasztán)

i.e. XV-XIII. sz.: Hajassza állam
i.e. VIII. sz.: Arme tartomány (Urartu része)
i.e. 570.: első örmény állam (Jervanida dinasztia)
i.e. 95-től: harcok Rómával, részleges fennhatóság
114-117.: Armenia római provincia
287-330.: II. (Nagy) Trdat király uralkodása
301-305.: A kereszténység államvallás Örményországban (a világon először)
374.: Az örmény egyház függetlenedett Kappadokiától, az első örmény liturgia megszületése
396.: az örmény ABC megszületése (Meszrob Masdoc)
506.: Dvin-i zsinat, önálló nemzeti egyház
591-705.: bizánci hatás erősödése
VII. sz.: "Aranykor"
654-885.: arab fennhatóság

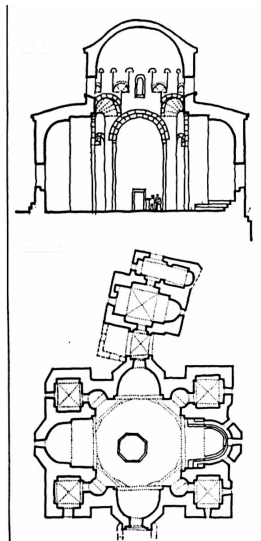
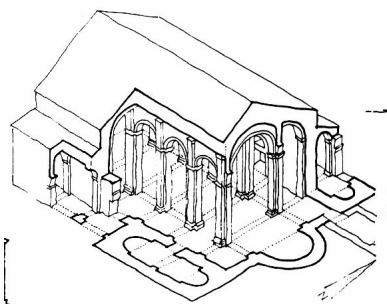
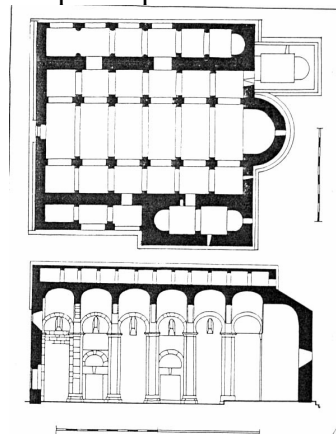

885-1045.: Bagratida-dinasztia ("Ezüstkor")
 1054.: Szeldzsuk támadás
 1080-1226.: Kilikia virágzása (Rubenida dinasztia)
 1223-tól: mongol hódítások
 1555.: Perzsa-török megállapodás (Amasszia)

2.4.3.1. Georgia (Grúzia) középkori építésze

Grúzia területén a kereszténység a IV. századtól elterjedt, a területnek zsinagógai hagyományai (jeruzsálemi kapcsolatok) vannak. Folyamatosan ütközőpont volt Bizánc és a Perzsa birodalom között, majd az arab hódítás áldozata lett. A X-XI. században - önálló királyságként - fénykorát élte. Egyháza 472-től monofizita lett (szír hatás), majd 607-től a bizánci egyházhoz csatlakozott. Építészetében két korszak különíthető el.

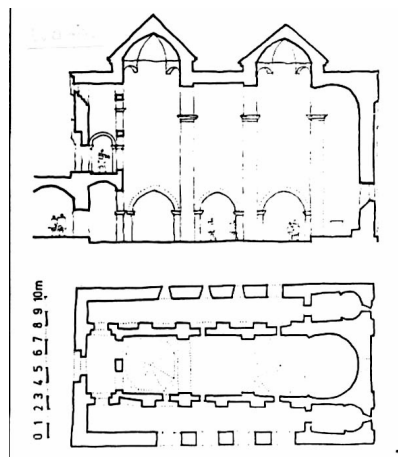
Az ú.n. *prefeudális korban* (V-VII. sz.) a római ókeresztény építészet és a szír ókeresztény építészet hatása érvényesült. Utóbbi inkább a centrális, memoriális építészetben jelentkezett. Szoros kapcsolat volt a szomszédos örmény építészettel. *Bolnisi székesegyháza* (478-494) kiforratlan formában tükrözi az ókeresztény bazilika térszervezetének és a külső tornácos szír-örmény bazilikáknak a hatását. A *Mcheta melletti Dzsvári Sz. Kereszt temploma* (585-605) Sz. Nino térítésének emlékére épült a IV. századi mártírium helyén. Fülkével bővített középkupolás tere szír hatású, közvetlen rokonságban az örmény "Hripszime"-templomtípussal.

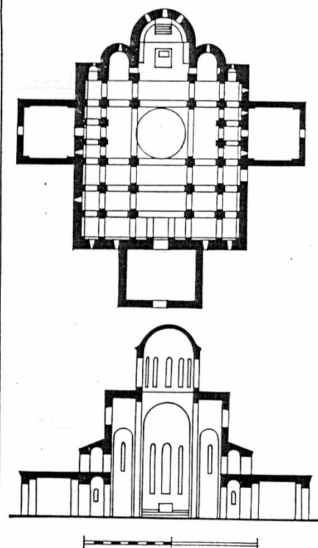
Bolnisi, Sz. Sion püspöki székesegyház (478-494), alaprajz, metszet, axonometrikus metszet.

Mcheta, Dzsvári, Sz. Kereszt templom (585-605), alaprajz, metszet.

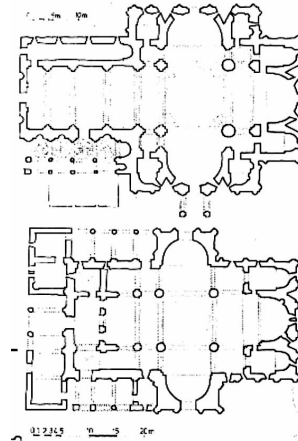
Az *önálló grúz építészet* kialakulása a függetlenségi harcok idején (VII-XI. sz.) bontakozott ki. A római-szír építészet speciális módosulataként értelmezhető az ú.n. "hárommegyházias templom" (pl. *Gurdzsani, fejedelmi templom*). A bizánci hatást a katonai-térforma közép-bizánci változatai jelentik, hangsúlyos középkupolával (pl. *Mokvi, székesegyház*). A liturgikus térben a római ókeresztény és a bizánci elemek keverednek. A szír-örmény külsőtornácos bazilikák és a "athonita" (bizánci) tértípus ötvözetét képviseli néhány püspöki székesegyház (*Oski, Kutaiszi*). A memoriális terek egyedi kompozíciója a keresztalakú tömegbe foglalt hexagonális-hatkaréjos tér (*Nikorcminda, Kumurdo*), de önálló hatkaréjos emlékkápolnákat is építettek (*Botszorma, Kachi*). Utóbbi kompozíciók az Ani-környéki örmény templomokkal mutatnak rokonságot. A szerzetesség sajátos barlang-teleüléseket, kolostorokat hozott létre (pl. *Vardzia*).

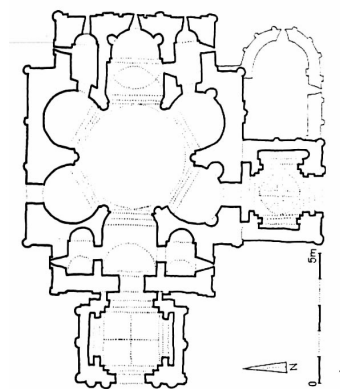
Gurdzaani, (VII-VIII. sz.), fejedelmi templom, "három-egyház" templom, alaprajz, metszet.

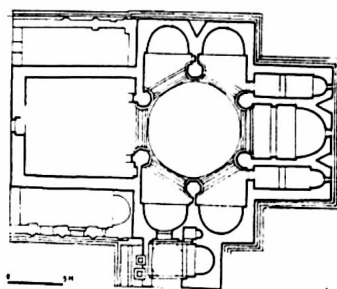
Mokvi, székesegyház (X. sz.), alaprajz, metszet.

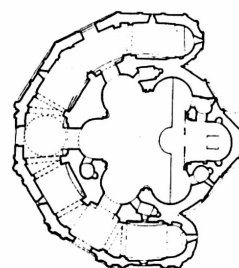
Oski, székesegyház (X. sz. 2. fele), **Kutaiszi**, székesegyház (1003), alaprajzok.

Nikoremda, (1010-1014), templom, alaprajz.

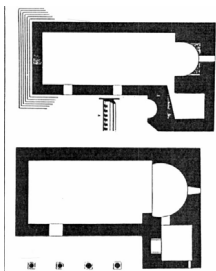
Kumurdo, templom (X-XI. sz.), alaprajz.

Kachi, Baguasi családi emléktemplom (XI. sz. első fele), alaprajz.

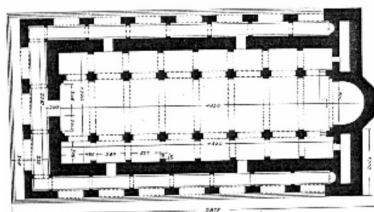
2.4.3.2. Örményország (Hajasztán) középkori építésze

Örményország területén először vált államvallássá a kereszténység 301-305 között (III. Trdat király, Világosító Sz. Gergely működése nyomán). Kezdetben a keleti szír egyházzal (Kappadókia) állt kapcsolatban, 451 után a nyugati szír (jakobita) egyház és építészet hatása alá került, végül 506-tól létrejött az önálló (autokephál) örmény egyház. A IV-V. században a keleti szír (egyhajós, oldaltornácos) templomok hatása érvényesült (*Karnut, Tanajat, Artik*). Az V-VI. században - szintén keleti szír liturgikus hatásra - háromhajós formában épültek a szintén oldaltornácos püspöki bazilikák (*Dvin, II., Ereruk, Tekor*). Az építészet első fénykorát ("Aranykor") a VII. sz. I. fele jelentette: az egyházi központ, *Ecsmiadzin (Vagharsapat)* és környéke (*Zvartnoc*) jelentős alkotásokkal gazdagodtak. Az "aranykornak" 654-től az arab hódítás vetett véget.

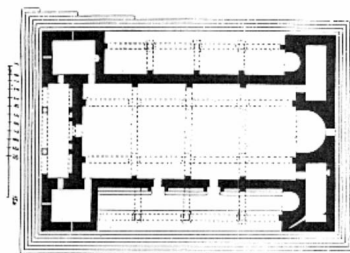

Karnut, Tanajat (IV-V. sz.), egyhajós, oldaltornácos templomok, alaprajz.

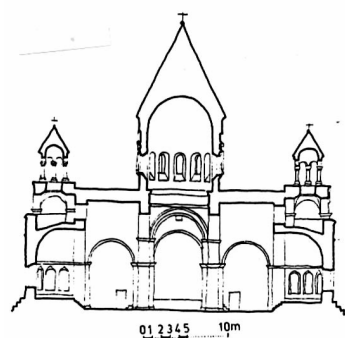
Az "aranykor" jelentősebb emlékei:

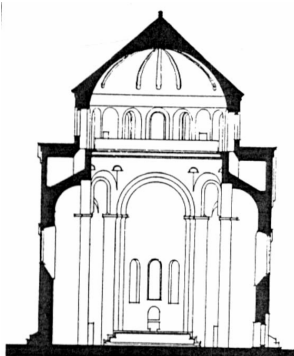
Dvin, székesegyház II. periódus (VI. sz.), alaprajz.

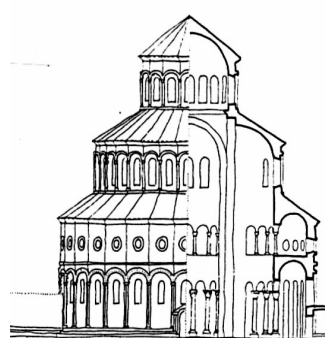
Ereruk, bazilika (V. sz. 2. fele), alaprajz.

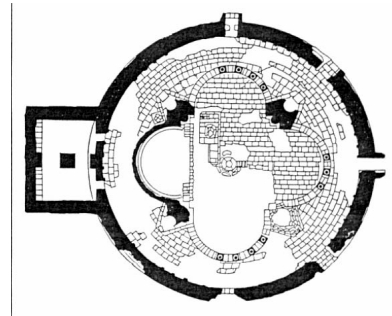
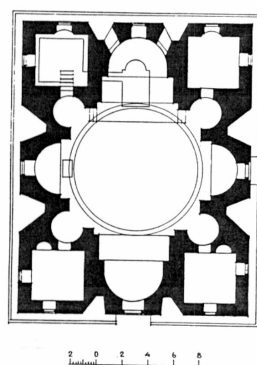
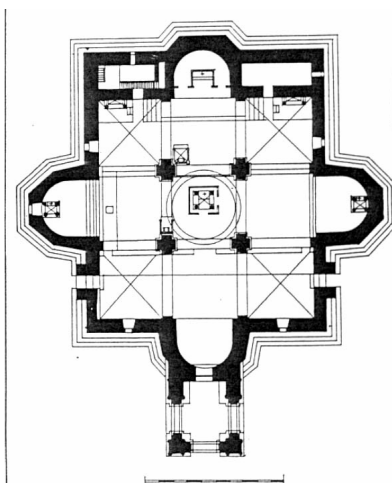
Szurp Ecsmiadzin, egyház-fői főtemplom (625), alaprajz, metszet.

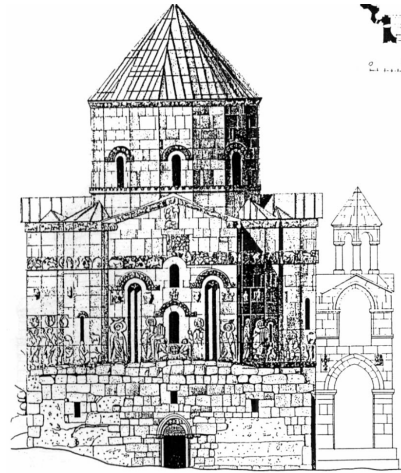
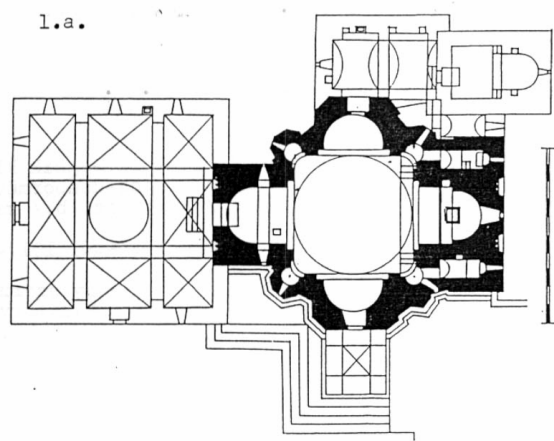
Vagharsapat (Ecsmiadzin), Sz. Hripsime templom (614-618), alaprajz, metszet.

Zvartnoc, püspöki magán-egyház (641-652), ásatási alaprajz, metszet, homlokzat (Th. Thoramanjan elvi rekonstrukciója).

Az arab fennhatóság alóli felszabadulás időszakában az első jelentős művészeti központ az Arcrunida-királyság egyházi központjában, *Aghtamar*-ban alakult ki. Gaghik Arcruni király 915-921 között zárandok-templomot építtetett a Sz. Kereszt tiszteletére. Az agtamari épület-plasztikai műhely (laposan faragott domborúvek) hatása Európában is kimutatható (pl. Pavia).

Aghtamar, Sz. Kereszt templom (915-921), alaprajz, nyugati homlokzat.